

Բ Ո Ւ Ր Ե Ս Տ Ե Ն

ՍՈՒՐԲ ՍԸՀԵԿԵԱՆ

4852

Բ. ՏԱՐԻ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ

ԹԻԻ 2.

Բ Ե Ր Ո Յ Ե Կ Ե Ն

Թէ որչափ զգաւոր է իմաստութիւնն ու գիտութիւնը ուսումնապետներուն որդւոցն ալ, և թէ որչափ քիչն ալ է ունենան սրբութիւն, իմաստութեան կայծը արծարծելու և ուրիշներուն փարածելու :

ՈՒՍՄԱՆ ու գիտութեան՝ թէ կարեորութիւնը, թէ աղնուութիւնը և ամբուլ բարեքը ու պատիւը, որ կ'ընծայէ աննախանձաբար մարդկային տեսակին, շատերուն արդարեւ յայտնի է. ու չի կայ անանկ ապաւում մէկը՝ որ անգամ մը ուսման գեղեցիկ աստղարկը կ'ոխելէն ու զի տութեան քաղցր ճաշակը առնելէն ետեւ, անկէ բաժնուի, ու եւ ռանգը հովանոյ. ինչու որ այնչափ ցանկալի է մարդոյս, և անանկ դիւրաւ կը դրուէ սիրողին սիրտը, ու բուն եթէ մէկը անշիջանելի սիրով ու ջանքով կապուեցաւ, ալ անհնար է անկէ բաժնուիլ. վասն զի մագնիսը՝ ինչպէս որ երկաթը իրեն կը քաշէ, այնպէս ալ ուսումը՝ ուսանողը քանի հաստուննայ, իրեն կը դրուէ :

Եթէ միանգամ աշուքնիս ուսման կեդրոնը (Եւրոպայ) դարձնուելու ընլանք, պիտի տեսնենք հին թէ ուսմանը ու գիտութիւնը միշտի ա.

նոնց մէջ պատիւ ունի. և անոնք՝ աւոր ցանկալի ծոցը ժողովրդած որպիսի սիրով զանի կը պզուեն ու կը մեծարեն, և որ մեծն է, անոր համար միշտի ծոխքեր կ'ընեն, և բեւեղի հաճախարարներ, մեծակառոյց զարդներ, զանազան վարժարաններ, և այլն պատրաստելով, թէ իրենց և թէ ուրիշ ազգի ծաղկահատակ մանկունքներն անոնց մէջ մարդէլ տալով ուսումնական պատանիները կենդանի կ'ընող և յաւէժտիսն յիշատակ կը թողուն անտեղի վճռոյս. որը Բանաստեղծ, որ մէկը Լեզուաբէտ, որ մէկը Լիւարհադիր, որն ալ Հռետոր և այլն. մէկ խօքով ամէն մէկերնին ալ իմաստութեան յորդախաղաց փտակին առջին ագիտութեան ազատեղի բծերէն կը մաքրին, ու խաւարալին մաքրերը կը լուսաւորին :

Իսկ թէ որ մէկ մ'ալ դառնանք մեղի, ու աշուքնիս անգամ մըն ալ մեր ազգին վրայ չընկնէ, պիտի գրու.

նամբ հոս, թեթեւ զարգացման ու
փոքրոքի խլամանս հեռ դեռ ազիւ
տու թեան աշխարհաւէր բռնակալին
ոմանց սրաին մէջ քահակալութիւնը,
և դեռ ռամկական անտեղի դաշտը
ներսւլ, որոնք պէտք էին որ մինչեւ
յայժմ վերջացած ըլլային, բնական
օտին ոմանց բանախօսութեան երեւ
ւելի նիւթ մը եղած սրտաբեկ շուն
թերը անողակաս եղած են, հոն տեւ
ստեղ իմաստութեան ճաճանչասիրւոյ
լոյսը ընդհանուրիս փայ տարածուած,
հոս նոյն իմաստութեան լոյսը աւել
կայծեալ ճրտոյի մը պէս փայլիլիւ,
որուն հաւաստի չիմք թէ պիտի պայ
ծառանայ սրգեօթ թէ չիմանիլ չըս
պառնայ, հոն տեսանք ուսման ջա
տաքօններ ու մեծարողներ, հոս պի
տի տեսնանք զանի պոխարակոյ շշի
լոսներ, որ ազիւտութեան կանխակալ
կարծիքով սպառապնեալ ուսման գէժ
կը ճակատամարտին, ու կը ջանան որ
բարձրալին ազգերնուս մէջէն ուսման
պայծառ ջահը չիմանի, որով և ազ
գերնիս ազիւտութեան անբուխին
մէջ գլխորի, անանկ որ առանց պատ
կառանքի շատ ժամանակ սովորու
թիւն ըրած՝ լեզունին երկայրի սու
րերով շինուած մեքենայի մը պէս ու
սումնական անձանց մը կը դարձը
նեն և սրտաբեկ իտարեր կը դառ
նան. « Ահաք ձեր ժամանակին, մեզք
ձեր խելքին, որ աներեւոյթներուն
ստացմանը հոգինիդ կը քաղէք, ժա
ղովի մէջ պերճախօս երեւնալու երի
տաւորական տշխոյժի բռնուէր էք,
իբր թէ համբ էք, և կ'ուզէք որ խել
մը գլխուն մտղը թափած ու ճերմակ
մարուք մարդիկ ազելու ու անարդ ջը
շունէք. աս ի՞նչ է կարգալը, գրեթե
կեանքերնիդ ատար համար պիտի զ
հէր. աս փրանկերէն է. աս ալճեպ
լայ է, աս զգիտեմ ինչ, ոչ ուս մը
կ'ընէ՞ ձեզի, թէ ժամանակնիդ ու
կեանքերնիդ անողիտան կ'ընէ, շատ
խորունկը իջնալը մարդուս խելքը կը
թուցունէ. » բաւ լիցի, կ'ըսեն ոմանք
ալ ատար ներհալ. « Ես ըլլամ՝ աղաս
ասկէ անդին չեմ խոսար, սովորմա մը
նարեկ մը քիչ մըն ալ գիր բաւ է,

ի՞նչ, միթէ վարդապետ կամ կրօնա
ւոր պիտի ընեմ. » Ահա այսպիսի
աւակական ու ծաղրական խորքերով
շատ անգամ տգէտք ուսումնականաց
քարեր կը նետեն, որով իրենք ուս
միկ դանուելովն, կ'ուզեն որ ու
րիշներն ալ իրենց ճամբուն մոյրնեն
ու անով իրենց տգէտ ըլլալն չը
յայտնուի, որ անհնարին է ինչպէս
մեկը ուղեւոր լոյսը խուարու ծած
կել, ազգն ալ ան տգիտաց զոյցոյցին
գայթակղելով, ուսման սերը ձը
գէ, ու անկէ պաղի, ալ ուրախու
թիւններն են ինչ ըլլալն չափով գիտ
նան: Գորե այնպիսի ճնողաց, մեզք
արգարեւ իրենց խլճալի դաւակտցը,
որ կորստական զոյցընեքովն անոնց
թանկալի ժամանակը անողիտան կամ
տղայական բաներու փառնել տալով,
զորդանտնէն ետեւ ալ կ'ըլլան իրենց
նման ուսումնաւորաց ու ազգերնուս
ալ մէյմէկ ծանր բեռներ: Ահա ի՞նչ
են արգարեւ այնպիսի տկարամիտ
ները, որ կը կարծեն թէ դաւերնուն
մէկ երկու դիրք կարգացրին տալով
նին, բաւական կ'ըլլայ անոր բարե
կեցութեանը, բարձրալին չեն գիտեր
թէ ուսման ատարքեղը անհոն է,
և թէ ուղիարհս միշտ յեղափոխու
թեան մէջ ըլլալով, իր մէջի բանե
րուն մէկն ալ հաստատուն չէ մար
դոյս երջանկութեանը, և որ մեծն է՝
կը վախեն թէ տղարնին այնչափ խո
րունկը մանկելով, հաւատուան կորու
տեանը սրտածու եղած կ'ըլլան. չեն
գիտեր թէ բարձր այնպիսի եղողները
ազիւտութեան կամ նոխարաշարման
ճառանքն են:

Չգիտեմ թէ ի՞նչ է պատճառը,
կամ ուսման երկուն այնպիսիները
ի՞նչ վնաս տեսեր են, որ ուշաւուն
մահէն աւելի թշնամի կ'երեւայ. թէ
որ ըսեն անօգուտ բան է, ապա ինչ
չո՞ւ համար է որ այսչափ օտար աղ
գեր ուսման բարի նախանձը իրենց
մէկ հտրկաւոր ու գեղեցիկ մօլու
թիւն մը ճանչցած՝ կը ջտնան իմաւ
տութեան մէջ պիտի յայթափարկէ,
և ազգերնուն բարի անունը տիեզե
լաց չորս ոլորտը տարածել, և աշ

խորհի հարստութիւնները կերպ կերպ միջոցներով իրենց դրաւել, ինչն հաւանոր է որ այնչափ աշխատանք ու ըստակ կը վատնեն. եթէ բանք յիմարեն, կը սխալվինք. ինչու որ միթէ հիշմէկ խելացի մը չէ՞ և դա՞մ մէջերնին որ այս անողւում ընթացքին արգելք ըլլար. եթէ յոկեր մեր գիտնաց վաւ միտուն ըզկէն չունին. ուսկի կը արկարանամք. վասն զի արդեօք մեր Սբ Թարգմանիչնին ալ անխելք էին. որ իմաստութեան ոգւովը յցուած ու բարբարած՝ իրենց բնիկ երկրէն հեռաւոր անդէր մինչև ցլթէնք ճանապարհորդելով, նոյն տեղի ուսումնական դպրոցներուն մէջ ուշակերտ ըլլալու բաղձանքը ունեցան, ու իրենց գերաթուիչ մարգարիտ նոյն քաղաքին բոլոր ուսմանքներէն իրենց մասաց մէջ ամբարեւով՝ գործան եկան ու պանծալի Հայաստան աշխարհի շուրմարանները լեցուցին. ու բոլոր ագգի ստա՞յլ ալ նախանձելի ու պատկառելի կացուցին, այնպէս որ պատմութեանց մէջ իրենց դարէն ՚ի վատ երջանիկ դար մը չի յիշուիր:

Հայկայ որդիքս՝ որ դրե բոլոր վրին զսրկ մնացած օտար աղբաց դրերով մուրաղիկ կ'ապրէինք. Սբ Սահակ և Սուրբ Սեբուստիոս Ընտուածային խնամօքը հայերէն տառից և դրականութեան պատուահան ու ժիր մշակներ կարդեցան. խորենացի հայերնին իմաստուն աշխարհագիր ու պատմաբան. սուրբ Լեւոն հայրերնիս երեւելի մատենագիր, և ուր Թողունք սուրբ Լեւոն շնորհալոյն և անոր անուանակից Լամբրոնացույն ռակեղնիկ գրութիւնները, երեւելի ու պանչելի ապրանքները, որոնք առանց երկբայելու աղքերնուս քով տանաբան ու հաւտար էին. տնանկ որ մինչեւ անգամ հայերենագէտ եւ բազայիք այժմ աննկ իմաստալից ու պատուական գրութեանքնին կարգալով՝ մեծ համարում ցուցցներ են մեր ազգին վրայ ու Բրամայ որդիքս բանի անդ չի գնող Լեւոնացիք այս օրուան օրս ճշմարտութեան լուսով լուսաւորած խելութիւն գլուխնին

բերելով, բացարձակ այսպէս կը խոստովանին. « Հայոց աղբը որ մենք ագէտ համարած էինք երբեմն, այժմ կ'ըսեմք. իմաստութեամբ ու դիտութեամբ զարգարեալ ագգ մըն է եղեր, ու իր մէջը հազար սրբով քի մարդիկ շատ կան եղեր. և այս բանիս ապացոյց տարու համար անոնց դրած վսեմ մատենանին փոփաքանօք իրենց լեզուին Թարգմաներ են. ինչպէս Խոսրոյուոյ մէջէն անուանի մէկը Շնորհալոյն Թղթերը Լամբրոնէրէնի, Լեւոնի պատմութիւնը, ու խորենացին ալ Խոսրէրէնի գարծուցեր է ևս այն:

Եւ որ հայկազն ու աղբասեր սիրտ այսքապք յիշատակութիւնները լսէ ու չի թնգայ, ու աղբերնուս իմաստութեան մէջ հակադրաց գիմելուն հոգն ու բաղձանքը չը ցանկայ. այլ անոր հակառակ զանի կործանելու ջանաց = թող տմոյնն այն պիտիները ամենք լսելով, ու չի յանդրքնին անգամ մ'ալ տնարդ իմաստակութեամբ օգերը հնչեցնելու, և աղբերնուս ուսումնական տղիւ պատանեաց դաղափարները շփթել ու խանդալել: Եւ անան որ ուսումնական անձին խորհուրդները իրենին նման չեն, և գիտունին ու սամկին մէջ մեծ վիհ կայ. առջինին վրայ իմաստութեան նշանները կը ցուան. ետքնին ագիտութիւն փաստալար փուշերը մոտադրում միայր կը խայթեն. սուրբն աշխատութեան բարի ողբաւոր, ետքնին ալ ծուլութեան ու նախարթ պատուին է:

Շնորհք լաւ միտ դնեն, ու համոզեն իրենց զուկրնին ուսման գիմելու. վասն զի, ինչպէս որ վերը բնիք, ուսմանքէն ՚ի դատ օգտալար բան մը չի կայ աշխարհիս վրայ, ուսումնական սրտանին թէ մարմնոյն և թէ հոգւոյն կառալարութիւնը լաւ գիտէ, և իր շնորհօք ու խելքովն չարէն կրնայ հեռանալ ու բորւոյն մերձենալ:

Բրգարեւ, ինչ ուրոխալի բան է այն ճնողացը, որ իրենց զուկրնին ուսմամբ ու համեմատութեամբ կը

կրթեն : Արջափ կ'ուրախանայ այն աշխատութեանը վրայ պարտիզպանը, ձմեռան սառնամանիքը անցնելէն ու ջրաստարածու հողմունքը մեղմանալէն ետեւ, երբ իր պատեղը դարձարուն այլ և այլ առնկերով ծաղկած ու աշխատութեան պտուղները ձեռք ձգէ, նմանապէս ալ արջափ կը բերկրի ան պատուակոն հայրը որ իր դաւկին կրթութեանը համար կենալը կէտը վատնելէն ետեւ, անոր բարի սրտաշնորհը կ'ակըսի ձեռք ձգել ու ծերութեան ժամանակը իրեն նեցուկ պատրաստել : Արջեօք ան արագէտ ծնողքն է որ իր տղուն բարի համբուռոյն ախանջը զմայելուէն տեղ՝ վառ անուներ լսել ուղի : Կրկին կ'ըսեմ, ան ի՞նչ անսակ մարդ եղած պիտի ըլլայ, որ իր դաւկին ազէկութեանը համար վերջին ճիգը թափելու տեղ՝ անհոգութեամբ ու զանցառութեամբ ինչ՞ը երեսի վրայ կը ձգէ : որ երթայ անկիրթ մեծնայ ու կոմայ կամաց վերջն ալ կոպիտ ու անպիտան մէկն ըլլայ, արդարեւ այնպիսին մարդկութեան կարգէն գուրտ մէկ մը եղած պիտի ըլլայ :

Աւստի չեմ կրնայի խաբէրիս, կը խնդրեմք այնպիսիներէն որ իրենց խօսք և խելք կարծած անտախտ քերթին ու աղճատանքը մէկ դիմադրով, ամառուր պարօք մը համարեն վաւկնին ուսման մէջ կրթելը, և օր ըստ օրէ ետեւէ ըլլան անանց զարգացմանը դիւրին միջոցներ գտնելու :

Վրանապէս տղաք ալ լաւ գիտնալու են, որ ուսմանը ու գիտութիւնութեան շար պիտոր իրենց սրտերն են իղեն ու փրցունեն, և անոր տեղ աշխատութեանը յանձն առնուն : վաղն զի անով է որ թէ գիւրին և թէ դժուար ամեն բանի կը յաղթեն ու առանց տնոր ընդին բան մը անգամ չենք կրնար գլուխ հանել : Տղայ մը որ աշխատասէր է, անտարակոյս գործունէութիւնի իրեն վահան մը ըլլալով՝ ամեն բանի գէժ կը դնէ : ամեն

բան զիւրութեամբ կ'առնայ, ամեն ծանր ու տառանկի բան իրեն թեթեւակ կ'երեւայ : ամեն բանի յօժարութեամբ և սիրտութեամբ կը դիմէ : մէկ խօսքով, ամենեւին մէկ բանէ մըն ալ չի յաղթուիր : բայց ընդ հակառակն ծոյլ ու դանդաղ ուր զան՝ չի կրնայի իրեն միտնարանը մը ունենալ, և հետեւաբար զուարճութիւն մը չըստանալով՝ ամեն բանէ կը հոգնի, ամեն բան իրեն Ովկիանոսի պէս կ'երեւայ, փոքրիկ բանէ մը անդամ մեծամեծ գեղարուծի ներ կ'երեւակայէ, և վերապէս յաւաստութեամբ ու վախով կ'երթայ ագիտութեան խաւարին մէջ կը պահուրտի : Այսինքն իրեն հանձնարումը կ'ըլլայ ուսումնական պատանի մը, երկրորդը իրեն ծոյլ բնաւորութեամբը կ'ըլլայ ապէտ մէկը, և մէկ խօսքով տն ուսումնական օրատանին իր ազգին և իր ազնիւ տաճարն փութ ու պարծանք կ'ըլլայ, իսկ տգէտը իր ազգին ու իր սննդի տուժման պատուոյն նսեմացուցիչ ու աղարտիչ :

Յովնանէս Միքայալ Գաբրիէլեան :

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆ

Ա Ռ Ա Կ

Երբ Գայլ և Մեղք :

Որով տղան չի համարէ,
Միշտ փութը քեզի կ'ընէ :

Երբեկդակ կատաղի
Երկու գայլ կար ժանտափառ,
Երբ մը մէջ ընդարձակ
Կ'ապրէին զահ անխօսակ :
Պայծառ օր մը պեղեցիկ
Երբ արշաղայն վարդազոյն,
Ճայրակարմիր աւետեց
Անտառ ծնունդն ջինջ արփայն :
Վստի ելան բուններէն
Ընկեր եղան միաբան,

Քաղցուէն նեղած չարաշար
որ կէր ճարեն այն օրուան :
Վաղեցին գալտ քարանձաւ
լեռներ սարեր : Բայց պօրապ,
Զի գաւան ոչ կենդանի
ու ալ ուրիշ կեր առատ :
Կիսն մասն հեւարալ
դարարտիւիտ բուրաստանմ :
Ուր լիով կար հառաւէտ
մանուշակ, վարդ և շուշան :
Սօխակայ քաղցը հեղաղաւր
գայլայլիկ երգն կը լսուէր,
Ու լայն որարակն անընդհատ
արձագանգով կը հնչէր :
Ճրճօտով ճարուներն
ծառայ անբուքն սուլելով,
Կարծես իրենց գալուստին
կը պատուէին բարեւով :
Լհո ըսին իրարու
տես բաղդն ինչպէս մեզ հասաւ,
Փեթակները տես մեղրով
ծառին սակը հոն կարդաւ :
Ըրանկ ուրախ հրճուանք
փեթակներուն մօտ դային,
Նստան ծաղկանց բուրստանն
որ շունչ առնէն ու հանգչին :
Բայց անհամբեր անխորհուրդ
հո ըսին հո չանցնի ժամ,
Երկրնցունենք թափներնիս
ուտենք մեղրէն քաղցրահամ :
Լսօ ըսելով թաթ մ'առին
ու գեռ բերան չի տարած,
Տեսնես մեղրամ' ելաւ դուրս
ձայն էր ձգեր խիստ կատաղած :
Դիւր թէ կ'ըսէր թէ քիչ լոտն
տենիք հոս սեղ, այ լիբեր,
Կամ ո՞վ ձեզի առաջնորդ
որ հոս բերաւ այ չարեր :
Ըսանկ բղղած ու խորիտ
սարսնողաւ որ երթան,
Թէ չէ, պատիժն տնյապաղ
կ'առնեն խոցով անդարման :
Բայց անխելքներն անհանձար
հոգ չի տարին և ոչ փոյթ,
Ի՞նչ է ըսին իրարու
սա տկարին բղբաղուր :
Իսկ մեղուիկը երբ տեսաւ
որ դաղամներն չեն երթար,
Յարձակեցաւ վրանին
խայթեց զէնքովն չարաշար :

Սէր՝ ալ տանք քիչ կ'ըսես
կատաղեցան բարկութեամբ,
Վէր նեղուեցան ու փեթակն
կործանեցին ուժգնութեամբ :
Սեղը վաղեց ջուրի պէս
խոտին, հողին երեսը,
Սէ բանի մը չէր արժեր
այն անմասն մեղրիկը :
Հիմա փրթաւ պատերազմ
գուրս թափեցան զինուորներն,
Սշխարհք բոլոր սոր ելաւ
բայց վնասուն դարման չէր :
Քանզի մեղաք կատղելով
գունդ կապեցին ուհագին,
Սուր զէնքովն մահառիթ
յորձակեցան վրանին :
Շուարեցան յիմարներն
լքան ինկան ուժերնէն,
Տեղ մը փախիլ անհնար
ղե փակուեցան չորս կողմէն :
Զի գիմացան ալ դայերն
անտանելի ցաւերուն :
Կը պօռային սատակապէս
և կ'ողբային կրակիձուռն
Պարսիկապան շուտ վաղեց
երբ ձայնն հասաւ տկանցին,
Բայց քիչ վայեր քիչ եղուկ
ողբ, կոծ, կարգաց իր անձին :
Երբոր գայլերն ալ տեսաւ
արկնըվայ կիսամեռ,
Սէ կատղեցաւ մոլեղին
վրէժ խնդրեց մահաբեր :
Շուկեց հրացանն դեպ անոնց
ղարկաւ մէկէն շէշտակի,
Տաղատո ձգեց ի գետին
երկու չորերն կատաղի :
Երբոր մահուան ֆղուռն հասան
աւսող տային անձերնուն,
Վանիժէին այն գաժան
գալանտկան բարկութիւնն :
Համբերէինք թէ մեկուն
ըսին, այո գաւն գէշ վիճակն,
Կը հանգիպէր մեզ եղբայր
վահ մեր բարուցս խժական :
Սեպ պէս օրջափ անխորհուրդ
կարճամտներ անհամբեր,
Թեթեւ վրոն բարկացած
ծանր ցաւօք են կորեր :

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

Եւրոպէի Գործիչի Նոր Կիսակ
Ճարգար Գործարարի մը :

ԲԱՆԱՍԻՐԱՆ անուն թուրքական բա-
ղարիքը ծնած հաշակաւոր գործին
մէկը, Փարսիցի մէջ խիստ խորամանկ
և ճարտար դարբինի մը հետ խառ
քնելով, խիստ սատանայական գոր-
ծիք մը հնարեց, որով կըրցաւ Փարսի-
ղի և Գաղղիոյ մէջ մեծ վիտաներ
ստանաւ :

Այս գործիքը տեսակ մը պղտիկ
գունտ էր, որ ներքին տաւանձնակիտ
զօրութեամբ մը կը բացուէր և կ'ըն-
դարձակուէր, անանկ որ ամենեւին
հնարք մը չի կար ոչ զանի դարձեալ
դօցելու, և ոչ իւր առջի վիճակը
բերելու, ասոնց բուն տար համար
չկրնար թանաքիին օգնութեամբ :

Այս գործիքի դիւար նախ և ա-
ռաջ նոյն տեսութեան գէր և հա-
րուստ քաղաքացիի մը վրայ փորձեց :
Օր մը որ ասոր տանը մէջ իւր սե-
նեկապետէն և սուրհոնգակէն զատ
ուրիշ մէկը չի կար մէկէն Բալիօլին
գուռը զարկաւ, իրեն պէս ուրիշ
երեք տասնակաց հետ ընկերացած,
սուրհանդակը զանոնք աղնուականներ
կարծելով, զնոց տիրոջ խնացուց,
որն որ սակաւին անկողինն էր, և
զանոնք սրահը հրամցուց, որոնք հան-
առանձին նստած սկսան մտքերնուն
գրածը ի գործ դնելու համար իրա-
րու հետ խորհրդակցիլ : Անոնցմէ ու
մանք աղնուականը սպաննել կ'ուզէին
ոմանք ալ յանձն չէին ստաներ : Գեռ
ասանկ կը վիճէին, երբ յանկարծ աղ-
նուականը վրայ հասաւ, և անոնց
հարցուց թէ ինչ կ'ուզէին : Բալիօ-
լին շուտով մը անոր ձեռքէն բռնեց
և որահին մէկ կողմը քաշեց անսովոր
հայհոյութիւններ ընելով, « Պարոն
բաւ, անպատճառ կամ զքեզ պիտի
ուղաննեմ, կամ ինչ որ ուզէնք մե-
զի պիտի տաւ, մենք աղքատ զինուոր-

ներ ենք և այս կեկողով ապրելու ըս-
տիպում ենք, որովհետեւ ուրիշ
արհեստ մը չունինք :

Ինչ՞ աղնուականը զարմացած
մտածեց թէ աղաղակէ, բայց նոյն
ժամանակ միւս երեքը փրան վաղեցին,
և զանի շրջապատած բերանը բանալ-
աւով իրենց շնորհել գործիքը մէջը
դրին, որն որ բերնին մէջ բացուեցաւ
և տարածեցաւ, և ինչ՞ մարդը կա-
կորդը բաց՝ կենդանի արձան մը դար-
ձաւ : որովհետեւ ոչ կրնար պօռալ ոչ
կրնար խօսիլ, և ոչ ձեռքէն ուրիշ
բան մը կու գար քրածնին դիտելէն
ի վատ : Ան ստան Բալիօլի անոր
դրոպանէն բանալիները առնելով
սենեակ մը բացաւ, ուրկէ երկու
պարկ քիւրձ՝ վերցուց անոր աչքին
դիմացը : ալ կրնար մոխրերել, թէ
ինչ՞ մարդը այն ժամանակ ինչ նե-
ղութիւն և տրամաւթիւն կը դար-
առանց բաւ մը տրամադանք իւր
ունեցածը յափշտակելին աչքովը
տեսնալուն, և մանաւանդ բերանը
եղած գործիքը շատ ցաւ կը պատճա-
ւէր : վասն զի քանի որ կը ջանար
զանի բերնէն հանելու՝ այնչափ զանի
կը տարածէր ու կը բռնար, անանկ
որ զանի իւր բերնէն վերջընելու հա-
մար գողերուն աղաչելէն ի վատ ու-
րիշ ճար չի գար :

Իսկ գողերը սենեակին բանալի-
ները անորմէ յանձնելով, տալիները
առին գացին : Այս բաներուն համ-
բերող սրտոնք, անոնց երթալը տես-
նելով, ելաւ դրացիներուն գնաց և
անոնց շարժմունքով համարեց թէ
իւր ստացուածները յափշտակեցին :

Բարբիներ բերել տուաւ, որոնք
շատ ջանացին վերջիշեալ գործիքը
բախելու, բայց քանի որ կը քակէին
այնչափ անոր ցաւ կը սրտմտուէին :
որովհետեւ դրան ալ բեւեռներ կար
որոնք անոր միտը կը մտնային : վեր-
ջապէս այս վիճակին մէջ մինչեւ հե-
տեւեալ օրը կեցաւ, որ տուն Բա-
լիօլին սքանչելի բանալի և այս հե-
տեւեալ նամակը ընդունեց :

« Պարսն » .

« Ամենեւին չուզեցի քեզի չարութիւն մը բնել, և ոչ ալ քաւ մահուանդ պատճառ բըլալ. ահա բերանդ եղած գործիքին բանալին, որն, որ այս գէշ վիճակէդ զքեզ պիտի ազատէ. աղէկ զիտեմ՝ որ ասով քեզի քիչ մը նեղութիւն տուած եղանք, սակայն կը խնդրեմ ներողամբութիւն ըսելու » :

Նշան 2. 3. Չպահանջած :

Չ. ՈՒ ԵՐՃ ԵՎ Ի Պ

Սարգիս Երամանի մը գէժ ճարար ու
վարդիտ հնարք մը :

Հ. Կ. ԵՍՍՏԱՆԻ Թագաւորներէն մէկը դեղեցիկ ու մեծակառուց պալատ մը շինել տուաւ, որուն նմանը աշխարհիս վրայ հազիւ կը գտնուէր. և հրամայեց որ օր մը նոյն տեղը իր իշխաններուն մեծամեծ գութներուն և բոլոր աղետաւիաններուն փառաւոր հացիերոյթ մը բլայ : Առտի նաբին վեհափառութեան այս բարձր հրամանը շուտով ի գործ դրուեցաւ և ամենուն ալ հրաւեր խրկուեցաւ որ հետեւեալ առաւօտ պալատը հրամմեն դան : Արհարգ օրը հրաւերեալները այն շքեղ հանգիստ վայելելու ներկոյ դառնաւեցան, կէս ժամէն ետքը պալատը նաւագարաններուն քողովի երգերով լցուեցաւ. հրճուանք և ուրախութիւն քանի կ'երթար կ'ուերնար, հառքերուն ու ձիերուն թիւը չի կար, յաղթանդամ վիճաւորները պալատին տընքէր կարգաւ կայնած էին, տնտէկ սր պարտաւոր դուղնս այս ամենուն ձայնին արձաւ դանդէն կը թնդար. մէկ խօսքով այնչափ հաշակուեցաւ այս հանգիստը որ քաղքին բնակչաց նոյն օրը մէկ երեւելի տեսարան մը եղաւ. բայց ինչ օգուտ, « Հատ ուրախութիւնը անտարափոյս ողբ ու կոծ կը պատճա-

ւէ մարդաստի լուսած առածը հոս ալ ճշմարտեցաւ, և ուրախութիւնն ինն ընդմիջեց : Ինչու որ երբ անոնք տոկոսին զուարճութեան ու հրճուանաց մէջ կը ցնծային, ինչ լսես. ահագին գոռում և սոսկալի գոչումներ բրթու :

Քնարաց քնորուշ ձայները մէկէն ի մէկ այս ոնտկնունէի ձայներով խաբանուեցան, խեղճ և աղէկաւոր ձայները քանի կ'երթար աւելի կը լսուէր, որ « օղնութիւն, օղնութիւն », կը կանչէին :

Մէկ մ'ալ նայիս ահագին բոցերը կայծակի նման պալատին բոլորաթիւ պատեցին, որուն տհեղ ժանեացը ձեւքէն աղտաւելու հնար չէր. վարը եղողներուն շատը այրեր մրկեր, և շատն ալ մահուան վերջին աստիճանը հասած կը տառապէին : Բայց ամենէն որդալին ան էր որ վերը եղողներուն անկարելի եղեր էր աղատելը վրան զի սանդախին կողմը բոլորովին բոցով պատած դատիկնն ալ շատ բարձր լըլարուն, զիբներ վար չէին համարձակեր նեանել. մեկմալ երեւելի սպարապետ մը մահը տըքը տաւած զինքը պատուհանէն վար նետեց, ուրիշներն ալ անոր նայելով նոյն կերպին հետեւեցան, և որը մեռած օրը խեղանգամ հրդեհէն ապրեցան :

Արբոր այս ցաւալի դէպքը թաւաւորին տկանը հասաւ, որուն պատճառաւ շատ երևելի անձեր հրոյ ճարակ եղան, մայեպնաբար կատղեցաւ, և հարցուց թէ ինչ էր արդեօք պատճառը, բայց և ոչ մէկը գիտէր : Արջապէս վարը եղող պալատն աստաբններէն մէկը, որ միտն ինքը հողիւ հաղ ապատէր էր. մեկիկ մեկիկ սկսաւ պատմել թէ ուժի մը շիշ պատահմամբ կրակին մէջ թափելով սկսեր էր բոց ելնել, նոյն տեղը գլուխուղ սորոսաւորներէն մէկն ալ շուտով զանի մարերու համար մեծ շիշ մը օղի ջուր գիտնալով վրան թափեր է, ուրիշ հուրը մէկէն ճարակ առնելով այն խղճալի գէպը պատահեր էր :

Թաւաւորը զայն լսելուն պէս

բարիութենէն, կրակ կարած հրամա-
յեց որ իմ տէրութեանս հրամայած
կրկններուն մէջ բնաւ երբէք սէ-
լից ըմպելիք ըստած բանը սխալ չը-
լայ, և բոլոր դիմեցողները իսկոյն
հիմա սխալ գտցի՛ն, ապա թէ ոչ բո-
լորն ալ կ'սպաննին մ'։

Շուտով մէկ քանի խուճաք ձիաւոր
զօրքեր քանիճը որւան մէջ բոլոր բա-
ղաբներուն դիմեցողները գտցեցին, և
այս սասանիկ հրամանը շատին մօտ
սպաննացաւ և շատին ալ անսանե-
լի սանջանք ։

Աւելի խղճային այն եղաւ որ ան
թիւ դիմեցողները այս կերպով լե-
ան ազրատութեան մէջ ինկան, և
նանկ որ իրենց օրտէսն հոցերնին
անգամ դժուարաւ կրգանէին ։

Ա՛յ երջանկաւ ճարեցին հասած մեկ
տեղ ժողովելեցան և խորհուրդ ըրին
որ իրենց վիճակներնուն այս յետին
թշուառութիւնը փախաբային յայտ-
նեն ։

Աւտի օր մը ելան նորին բարձ-
րութեան պալատը գացին և իմացու-
ցին իրենց ինչ խեղճ վիճակի մէջ ըլ-
լալը և լալով ռայր ինկան որ կերպով
մը արքային սիրտը հաճեցնելով պիտե-
առնները բանալ տայ ։ Այս իրենց
աղի արատաւութիւնը նորին վեհափառու-
թեան սիրտը գրաւելու մէկ զօրաւոր
միջոցը եղաւ ։

Ա՛յ երջանկաւ փախաբան դիմաւոր ա-
նոց վրայ խոստացաւ որ Աստուծով
վարայեա հնարք մը կը գտնամու զձեզ
այդ խեղճութենէն կազատուի ։ Ա՛յ
քանի օրէն ետե դարձեալ ելան գա-
ցին թէ արդեօք գտան ճար մը ։
« Աստուած աղորմեցաւ վրանիդ բ-
աւ փախաբան, բայց ես ձեր խն-
դիրքը կոտորելու համար երեք հաւ-
կաւոր բան կուզեմ, նախ ՚ի ծնէ կոյր
մը, թ ՚ի ծնէ անդամաւոր մը, դ յե-
տին աստիճանի մէկ աղքատ մը, որուն
նման մէկմալ չի գտնուի ։ Ասոնք իս-
կոյն հիմա պատրաստեցէք և երբոր
արքային պալատն մէկը խրկեմ ձեզի
ասոնք ալ մեկտեղ հոն խրկեցէք ։ »

Այս ժամանակ ասոնց վրայ տիրած
ուրախութիւնը ինքնիրեննուս մակա-

բերեալ ։ Իսկ դերնին կարծես թու-
ցած գաւառ ելան այն տեղէն և վեր-
ջին ճիւղը թափելով զժաւարաւ երեք
նալ դռան և իսկոյն զանոնք փոխա-
բային պալատը տարին և իրենցալ
հոն կեցան ։

Այն գիշերը իրենց մէկ տարի մը
կաւ, ունէքը արդեօք կըբ լուսնոյ
դիտի, կըբ այն ուրախալի լուրը
տիրի տունէք բռնով կհայէին, և ա-
հա հասաւ այն փափաքելի ժամը, ըս-
կաւ արեգակը երկրիս վրայ պատած
գիշերային սեւ լիցքը քօղը փարատել
ու իւր փարգազէ զլոյսը արձակել ։

Ա՛յ երջանկաւ մէկ քանի ժամէն փո-
խաբան ելաւ արքային երթալու,
երբոր պալատը հասաւ, հոն զերար
բարեւելցին և երկար ժամանակ խո-
սեցին ետեւ, հարցուց թագաւորը
թէ, — նորանոր լուր մը ունիս — Այս
բաւ ։ — Ի՞նչ, կրկնեց ։ Պատասխա-
նեց փախաբան թէ — գինին, օղին
այնչափ դարձանալի բան է եղեր, որ
՚ի ծնէ կոյրին աչքը կը բանայ, ան
դամաւորը կը քաղցրնէ, և յետին
աղքատն ալ կը հարստացնէ եղեր ։

Այս խօսքը փախաբային վրայ
խնդալու նիւթ մը երեւցաւ արքա-
յին ։ Փոխաբան դարձաւ բաւ ։
— Եթէ չեմ հաւստար, հրամայէ հի-
մա ասոր փորձը ընեմ ։

— Հրաման, սուսաց արքան, որ
դեռ այս խօսքիս վրայ կը խնդար,
Իսկոյն փախաբան իւր պալատը մարդ
խրկեց ու երեքն ալ բերել տուաւ ։
Այս զարմանալի խաղ տեսնելու հա-
մար պալատին մէջ եղող անթիւ ան-
ձինք ներկայ եղան ։ Այն մ'ալ նայիս
« կուգան կոր » բռնով պօռալ սկը-
սան, և ուրախութեամբ կոյրը փա-
ռօք մէկ անկիւն մը նստեցուցին, ան
դամաւորը օրիշ անկիւն մը, և աղ-
քատը օւրիշ մը ։

Հիմա այս երեք խեղճերուն վե-
ճակը տեսնելու բան էր, ապշած,
վախելնուն դեղնած չորոգիին կը
նայէին, և այս բոլոր եղանները իրենց
երազ մը կը թուէր ։

Թագաւորը սուսաց թէ — Հիւ-
րերնուս գինի և օղի բերէք — մէկէն

ծառայողները սկսան երեքին հետոհնէ
տէ գինի և օղի տալ, անանկ որ մէկ
քանի ժամէն երեքն ալ բուռական դի-
նովցան : Երբոր անդամ մ'ալ սոցա
տաւորը դինին կուրին տարաւ, կոյրը
դինիով լեցուն գաւաթը ձեռքը ա-
նաւ ու դէտ 'ի վեր բարձրացրնե-
լով պողպոյ :

- « Երբ կը տեսնեմ քու վարդապոյն
- « Պայծառ գոյնդ ո՞վ գինի .
- « Կարծես սիրտս սիրտբորբոր
- « Ուրախութեամբ կը հրճուի :
- « Թափաւարինս կեցցէ՛ կեցցէ՛
- « Կըսէ, գինին կը կըլէ ր :

Ես խօսքերէս 'ի ծնէ անգամա-
լոյծը դրդաւորելով բարձր ձայնով մը
ըսաւ թէ — Ենչգամ քու աչքդ որ
լոյսն ինչ է չգիտեր, ինչպէս գինին
կարմրագոյն ըլլալը անուա, ճշմարիտ
կ'ըսեմ քեզի լռէ, հիմա կ'ըլլեմ ու
քեզ ոտքիս տակ կը սասկեցընեմ —
Պօռայ աղքատն ալ թէ — Ենչոյր
անգամալոյծ քեզ նայիմ, սոցանկէ՛ պո-
կեղծաւորը . մի վախնար սպաննէ՛
ստակը ես կը վճարեմ, ես կայներ
եմ — :

Ես ժամանակ բարձր աղաղակ
մը փրթաւ թէ « կեցցէ՛ անգամա-
լոյծինս », « կեցցէ՛ աղքատինս », ու
խնդալով սկսան ծափ պոյնել և թա-
գաւորն ալ խնդալէն կըտի ցաւ մը
կ'զդար :

« Տեսար արդեօր « ըսաւ փոխար-
քան . սա գինին չէ՞ որ կուրին իր
կարմրապոյն ըլլալը տեսնել սուռաւ .
չէ՞ որ քիչ մնաց անգամալոյծը զիւրը
պիտի ոտքին տակը սպաննէր . և ա-
սով չէ՞ վերջապէս որ աղքատը անոր
արեան դինը պիտի վճարէր » : « Ես
սղեկ » ըսաւ թագաւորը, թող հա-
մարձակ գինեատուները բոցուի ու
ըմպելիք ծախուի : Ինչ ուրախալի
լուր էր երբ գինեվաճառներուն ա-
կանջին այս խօսքը հասաւ, այլ աւե-
լի գինեմոլներուն : Ենչ այս ծարրար
հնարքօր փոխարքան անթիւ մարդիկ
մեծ թշուառութենէ ուզատեց :

Հէթաւմ Սմառ Էղնեան :

Ո՞րտե՞ կարծաւմ հարդիլ :

Ինչպէս որ անցեալ տարուան թու-
բաստանին Եղեմբերի մէջ ողջ թագ-
աւորնեքու վրայ տեղեկութի տալիք,
ու խոստացանք որ ուրիշ ատեն պա-
տենութիւն ըլլայ նէ քիչ մ'ալ աւե-
լի խօսիմք, ահա այս անգամ առիթ
ունենալով կերպարանաւ ալ մեռելոյց վը-
րայօք մեր աղնիւ ընթերցողաց հետա-
քըքըութիւնը քիչ կամ շատ յագե-
ցնել կը փութամք : քանի մը դի-
պուածներ հոս յառաջ բերելով :

Պ. Փիլիսոփոս Տօրիճ որ Վիլի-
նիայ երեւելի օրէնսդրաց մէկն էր,
նաեւ Վօնկրէսի՝ ալ անգամ Սաշինկ
թըն քաղաքին մէջ մեռաւ . վերնոտուի
ունենալուն համար մարմնիւր սովորա-
կանէն աւելի պահեցին, որ առաջ
անգամ մը հագել հաղ ողջ ուլ թաղ-
ուելու սգալի դէպքէն կրցեր էր ա-
զատիլ :

Ո՞րտե՞ ատենը շունչը բոլորովին
դադրեր էր . բազուկներուն զարկերը
չէին բախեր, անգամները պնդա-
ցեր էին, ու անապարտէ մահուն
ստիպի նշանները երեւին վրայ յայա-
նի կ'երեւային : Իր կնոջնէն 'ի դատ բո-
լոր բարեկամները ու տանը սովորա-
կան բժիշկները զինքը մեռած կարծե-
ցին, բայց խեղճ կինը դեռ բոլորովին
յօյսը չէր կորած . շարունակ ժամէ
ժամ անոր առողջութեանը համար
գարման կը տանէր . և վերջապէս քիչ
մը քիչ՝ խմբակելով յաջողութեամբ
առողջացուց, և այս կերպարանաւ
մահէն ետքը շատ տարիներ ալ ապրե-
ցաւ :

Ինտանալէն եաւ գլխուն եկածը
շատ հեղ այսպէս կը պատահէր . թէեւ
եւ մէկ մատս անգամ չէի կրնար շար-
ժել, կամ ողջ ըլլալու նշան մը տալ,
բայց յստակ կը լսէի ամէն բան, քովի
ինչ որ կ'ըլլար կիմանայի . մահուանս
խօսքերը, ընտանեացոյ ողբը ու սու-
գը, և թաղմանս համար եղած պատ-
րաստութիւնները կը հասկընայի :

1 Ժողով գերագոյն Միտցեալ նահանգաց :

2 Անգ. պրանտի :

կաշխատի որ որդ ըլլալս յայտնեմ,
բայց ՚ի զմէր. թեթեւ շարժմանը մը
անգամ ընելու կարող չէի: Այս սղ-
խուր վիճակէս պատճառած յուսա-
հատութիւնը որ բայցը երկրաւոր
թշուաւութիւնները կը գերազանցէ,
չէր կարող թմբեալ մարմինս որթնդը-
նել, որ գոնէ իմ պաշտօններէս մէկ
փաթիկը ես ձեռքս տեսնէի: Ահա
նպէս կնոջս ցքի բերէք ըսածը լսեցի
որ նայն միջոցին սիրտս անպատում
ուրախութեամբ լեցուելով՝ մայքէս
ըսի թէ անշուշտ պիտի առողջանամ:

Դժբաղդաբար Պ. Տարիճ օգի
և կամ ասոր նման զօրաւոր ուղիներ
կը գործածէր. ՚ի հարկէ նոյն սգի-
ները այս ձիւնը գլխուն բերան պիտի
ըլլային, որ իւր վերջի արատութիւ-
նն ալ աննոյմէ եղաւ. եթէ ոչ ու-
րիշներու պէս այլ ողջ անգութ մա-
հուն զոհ պիտի երթար:

Պ. Բրիշթըն երեւելի բժիշկը օրի-
որդի մը մահը ասանկ կըստորագրէ.
Երիտասարդ աղջիկ մը որ ժամանակէ
մը ՚ի վեր ջղային հիւանդութեամբ
անկողին էր ինկեր, վերջապէս օր մը
շունչը բոյորովին սպառեցաւ, որ
տեսնողները անտարակոյս անհկայ մե-
ռած է կ'ըսէին:

Մահուն ստրաստիւն նշանները իր
դեղնած երեսին վրայ առ հասարակ
տիբեր էին. մարմինը սպիւնը ու փայտ
կտրեր էր: Յուզարկուորութեան օ-
րը նոյն երկրին սովորութեանը հա-
մեմատ մեռելը դրուած սենեակին
դռան առջև տեսակ տեսակ երգեր
երգեցին, ու սնտուկին բերանը գա-
մելու տեսնին նուրբ արտաշնչու-
թիւն մը երեցաւ. մորմնոյն վրայ, որ
մեռելին աւաղջութեանը նշան մը
եղաւ: Հաջիւ թէ ժամ մընէր ան-
ցէր՝ աչքերը բացաւ, ու թիւերը ըս-
կրաւ շարժել. և քանի մը օրուան
մէջ վարպետ բժիշկներու ջանքով ու
օղնութեամբը անանկ աղեկցաւ որ
չէր յուսացուիր:

Ղահանայէն վերջը իր մահաւանդ
վրայօք տուած պատմութիւնը իսկաւ
հետաքրքրական է: Արեւելի մեռած
ժամանակս ինծի կուգար թէ երազ կը

տեսնէի. բայց իմ բով ինչ կ'ըլլար կ'ի-
մանայի. ծնողացս ու բարեկամներու
մահաւանս համար ողբալինն ու ար-
տաստելինն ալեկ կը ընէի. և մինչև
անգամ զիս պատնենինն ու սնտուկին
մէջ գնեւին խնայոյ, այս զգացողու-
թիւնը ինձ եւեջօք արամութիւն
պատճառեց, թէեւ կաշխատի իջտիլ
բայց չէի կրնար:

Պաւլ Կոզլի թեւերս
շարժել աչքերս բանալ. յուզարկա-
ւորութեան երգը և սնտուկին բե-
րանը գամնուն ձայնը առած տոտե-
նըս սրտիս երկիւղը աւելի սաստկա-
ցաւ: Ողջ ալ թաղուելու փառնգը
ու երկիւղը մտքիս նոր ծնունդ մը
տալով՝ կարծես թէ բոյորովին առող-
ջացած, անանկ շարժմանները բոյս,
որ զիս տարածած գերեզմանը տանող
ներքի իսկաւ ապշեցուցի:

Ի խիստ ծիրակից օրորէն կը
քաղէնք սա յետագայ ցուպի արկա-
ծը, որ թնդանթծածիդ հսկայ ու
յուզթանգամ զօրքի մը պատահեր է:
(Յ)ր մը զօրքին մէկը սնդաղութեւ ձի-
ու մը վրայ հեծած արշաւանքի առեկ
վրայէն վար ինկաւ, ու դուրսը ա-
նանկ սաստիկ վիրաւորեցաւ, որ ան-
միջապէս շնչաւոր գետինը մնաց:
Հաստ արեւն առին, ու շատ ալ սով-
բական դարմաններ ՚ի գարն զրին,
բայց քանի գնաց անանկ թմբութեան
մէջ ինկաւ, որ վերջապէս քովի եղող-
ները յայտնին կտրած մեռած է ք-
սին: Այն օրուան օգը սուր լլալուն
արտործօք տարին հասարակաց գերեզ-
մանատանց մէկուն մէջ թաղեցին:
Իրազման օրը հինգ շաբթի էր, կիրա-
կի օրը ըստ սովորութեան այցելուաց
խումբն բաղմութիւն եկաւ գերեզմա-
նին վրան: Վեղացի մը մէկէն խօսք
մը հանեց ու կը սիրէր թէ մեռելին
գերեզմանին վրայ նստած տանը տա-
կի հողը երիւաց, սրպէս թէ տակէն
մէկը կ'ուզէր դուրս ելլել: Այն քե-
րանը անոր ըսածին ականջ չի կախե-
ցին, բայց գեմքին սղայլիլը ու խա-
քին վրայ հասաւոր կենայլ տեսնելով
վերջապէս բաղմութեան միտքը կա-
կած մը ինկաւ: Հոռով գերեզմանը

փորել տաղով տևաւն որ յիրաւի պնէ
տաւկին մէջ երէր նստելու էր, որուն
ծածկոցը իր սաստիկ ջանքէն էի ու
զէկ բացուելու էր: Բայն զանի ու
մերձակայ հիւանդանոց մը տարին
և հոն աղէկ մը քննելէն վերջը տե-
սան որ դեռ ողջ էր՝ բայց մորած:
Քանի մը ժամէն ետեւ բորեկամները
ճանչնալու ջոկ խելքը՝ գլուխը դարով
պերեզմանին մէջ իմացած երկիւզը
սկսեալ թոթովելով պատմել: Կ'երեւայ
թէ գերեզմանը դնելէն ժամ մը ե-
տեւ խելքը գլուխէն է եղեր, ու ան-
կէ ետքը թմբու թեւան մէջ է ինկեր:
Կ'երեզմանը երեսուներ, հոգը կու-
կուղ լեցուած և ծակոտիք ունենա-
լուն ըիչ կամ շատ շունչ կրցեր է առ-
նալ:

Կրտէ թէ, գլխուս վրայէն անց-
նող մարդոց ոտքերնուն տրտմումը
կը լսէի ու կ'ազէի ձայն տալ անսոց:
Կ'երեւար թէ պետնին տակի ձայները
ու աղմուկները զիս խորունկ քնէս ար-
թնցնուցին, որ առեն վիճակիս երկիւ-
ղը աղէկ իմացայ:

Նոտարակայս այս մորոքը կ'ապրէր
թէ որ խորհրդով վրաս խենդ ու մենդ
փորձեր չընէին. ինչու որ երթալով
աղեկնայու վրայ էր, և անոնք իրեն
մահուանը պատճառ եղան:

Յովնան և Վ. Գ. Կոնկան:

ԲԵՆԵՍԵՂՈՒԹԻՒՆ

ԱՆՄԵՂՈՒԹԻՒՆ

Մանկան շինակեաց կողմէն 'ի Թաթիկ
Յայդուն վարդանիս զեւ ու մարգարոս
դերեւոյ 'ի գեղական հաւան երգեցիկ:
Ի պրնէր զհետոյն ձայնին եթ կարոս
ճարդկոցէս 'ի վար մարմարոյ զանգոյ
կոմեւոյ տեսանէ՝ ողորմ Յիսուսի:
« Ընդ հովանաւոր ձեռքամբ քաղցր 'ի նինջ
« Ինձ ընկողմանէ խորանոյ յանկունիկ
« Եւ զեղ արժան տաւ կայ մեալ զիւր լինջ
« Ընդ աստեղատաւն, սոս, ընկեցիկ:
« Սոյր իմ յաղորտանմ ինձ հաց տայ և մրգ
« Աս 'ի սեռնդ կ'եւացս, ով կ'ըզր իմ գլուգ
« Իսկ զեղ յանձնակէ՝ յառանձնութեան
« Զայս և զին իրողն տրեւար փորձն 'ի կայմ
« Զհոցինն սո պատկերն թաղար 'ի դարձմանց

Կարկառէ ոմոցթ 'ի սիրտ սիրայայտ
« Ընկալ ով ընկեր զայդոյն իմ ձեռի
« Որ ինձ նմանիկ ինձին իսկ ձեռի
« Զի գուցէ զիս շարժէ, աղից իմ պերուն
« Ենտրմ կայ արձանն անմահու, 'ի ձայն
« Զուր յատկ բերից յառ ու է կարկառուն
« Զուր ողջ, ով բնույթ նկատի 'ի յայն
« Եայնժամ սիրտ մանկուն զերթ փոքրիկ սափար
« Եւ յոյժ տրտմութեանն լուծեալ 'ի թկար
« Զքնուր իւր նակառ յեց 'ի պատարանդուն
« Ենտրոյն քրտառոյ մերի յանդամուն
« Աս ընդարմացեալ անգէն 'ի ունկուն
« Զարձանին միդ յինն նորմար զմատուն
« Եւ անմոզ մանուկ փոխան զի 'ի թեզ
« Աս հասակակիցը կայ գուցէ աղեկեզ
« Ընդանման դարկոյ, որ առ իս նուէր
« Եւ զի շատ ինձ գուցէ զանգեանդ պայար
« Ընդանման 'ի խանդ ոչ փորկոյր, սակ
« Զայնց ըզրիտունն, ընդառ ոյժ 'ի քար
« Զուրթմ աղերարկալն ուղանալ 'ի նինջ
« Զանոյն առ կ'եւոյն ունկարոյ 'ի թեզ
« Աս կ'երեւակ պայտառ 'ի հիւ ետքուն
« Զհալեանն տարկեղ լուսաւոր 'ի թեւ
« Աս 'ի ընկերին յուցանէ կ'ընալ
« Զխառս անգձ՝ ասնի լուրիմ գեղ պերս
« Ընդանման զիս
« Ընդանման կ'եւոյն

Մ. Ա. Մ.

ՏՆՏԵՍԵԿԸ

ՃԼԸՏԸՐՈՒԹԻՒՆ

Հարկատուացոյ մէկ դանկ պետի ընդլեաց
բաղարարականը վրայ աղեկ լուրսնիկ:

Ի 2965 որ հնդկաստանցիք որ
սորդութեան արհեստին մէջ Եւրո-
պոյցոյմէ աւելի ճարտարութիւն
ունին, և անհամար կերպերով գիւ-
տեր կը հնարեն կեանքերնին իրենց
աշտը առջին պատկերացընելով՝ այն
միաստիար գիշտիչ զաղաններուն
հետ զաշապէս մարտնչելով (ինչու որ
յատկապէս իրենց գլխաւոր արհեստ
մը բրած են) զանոնք որալու նէ,
այսպէս ալ բայ 'ի իրենց սովորական
ըմպելքներէն զոնազան փորձերով
հնարքներ ու գիւտեր գտած են ծա-
ղիկներէն կամ պօռ զներէն զանազան
օշարակներ և ողելից իմեղքներ հա-
նելու, որոնց անանկ մէկ սաստիկ զա-
րու թիւն մը կուտան որ մեր կողմի

դանուածները կը գերազանցեն . սու-
կայն զօրմանսկին այն է որ մարդ մեծ
դարմանումը կը յափշտակուի երբոր
մտածէ թէ անանկ նիւթերէն ու
բոյսերէն ասանկ դուրսեւորար . և ու
գիւղից բնակելիքներ ելլէ :

Հիմա Հնդկաստանի մէջ , ահա
դարձեց դորմածած խմելիքներէն մէ-
կը արմաւենիէն : Հանուած հեշտա-
րար հիւթն է , որն որ նոյն պոսկին և
բոյսերէն¹ ծաղկանց կանթը (կոթ) ձեռ-
քերով մէկ զավարտցիւ բնակելիք մը կը
հանեն և մէջը առանց ուրիշ բան
խառնելու կը խմեն որուն հաշւ² ա-
նուն կուտան :

Այս բնակելիքը Չինաստան ալ կը
տանին . բայց հասարակօրէն Հնդկաս-
տանի մէջ ամեն դաւառ և բաւ մե-
ծի մասին ամեն առն կը գործածեն

Այս բաւ ըսված հեղուկին մէջ
զանազան տեսակ նիւթեր գնելով
կը պտեն և ուրիշ մէկ ոգեկից հիւթ
մը կը հանեն , ասոր ալ անունը ու-
տար³ կ'ըսեն :

Բոտոբիլի կեղևը (քաղաւք) Ժա-
նը⁴ ըսված նիւթին հետ քանի մը

օր թընց կը դնեն և թորմանցի (խմ-
պիւր) միջնորդութեամբ բնդհանրա-
պէս ուրիշ տեսակ հեղուկ մը կը հա-
նեն . որն որ իրիսա թանձր է , և ա-
սոր ալ անունը տար⁵ Բոտ⁶ կ'ըսեն :

Սօվակի օղի . Հնդկաստանի մէջ
գանուած ծառերուն գլխաւորը , և
միանդամայն երեւելին Սօվակ կամ
Պօի- 1 Իրեթիա անուն ծառն է : Ա-
սիկայ (Նիւզիայ մէջ բուսած կաղնիին
բարձրութեանը կը հասնի , իւր տե-
րւորութեան և ծաղկիներուն դեղեց-
կութիւնը ղիկըր այն երկրին բոլոր
գօշտերուն մէջ ամենագեղեցիկը և
զարդարունը կը կոչվի . իւր փայտը
երեւելի է ձերմակ միջուկներուն եղծ-
մանը դէմ գնելուն համար :

Սօվակի ծաղկիները կը չորցնեն
ու կերտիւրներուն թիւրաւ թիւն մը
տալու համար կը գործածեն , և գրե-
խաւորապէս օղի հանելու համար :

Այս հեղուկին այնչափ զօրութիւն
կուտան որ մինչև անդամ շաւերը կը
արկարանան խմելու , ինչու որ այս
ծաղկիներով շինուած օղին շատ երեւ-
ելի է և Սօվակի օղի կ'ըսուի :

Թիւն որ եղանակը շատ հաճելի ըլ-
լայ , այս ծառերէն շատը 200 էն մին-
չև 300 լիտրի չափ ծաղիկ կը հապը-
նէ : Ասոր պատգիւն կոչիի նման իւղ
կը շինուի և ընտանեկան բաներու
կը գործածուի :

Վիսառի օղի . Սօվակի գլխաւոր ըսված
պտուղը քան երկու թիւլ⁷ բարձրու-
թեամբ Վիկտիկայի ու Վիկայի մէջ
տեսակ մը ծառի վրայ կը բուսնի :
Օրաւին վրայէն պտուղը ամենեւին
չեն փրցուներ մինչև որ ինքնիւրէն
բսխի իւր զօրութիւնը կարանցունել
ու թթուիլ . այն ժամանակը զանազ
մէկ տեղ հաւարելով օղի կը հանեն :

Այս պտուղին մէջի նուշիւրը կը
մոզովեն ու մամուլով կը ճղմեն ,
ուսկիցոր իւղային հիւթ մը կ'ելլի , որ
կտանելուն Երիւթի դոյն մը տալու
համար կը գործածեն , որ ամենեւին
չի եղծանիւր : Վերկարարները ստոր
մէջ ուրիշ նիւթ խառնելով սեւ դոյն

1 Արմաւենին Արիկիի ծառ մըն է բարձրու-
համ պտուղ , ուսկից որ պտուղային գինի կ'ելլի :

2 Բոտոբիլի ըսվածը մէկ ծառ մըն է որ բո-
տ (հիմարտան ձեղնի) բաւած պտուղը կը բերէ .
այս ծառն թեւաւոր տեղիներով տան կամ տա-
նահինը ոտք երկայնութեամբ և երեք ոտք լայնա-
թեամբ արմաւենի տեսակ մըն է : ու միշտ կը
ծաղկի . Թարմ բաղադրելը գլխաւորապէս կ'ուտվի ,
իւր չոր ունեւնիւր սեղի , գլխաւոր , փոխաթ (հար) ,
մամկիւր և ինուղի շինելու կը գործածուի : Այս
ծառն միշտ կը ծաղկի ու պտուղ կը բերէ , պտու-
ղի տալու պիտի մեծութեամբ ընկողն է ու Թարմ և
դաւ աստիւր զավարտցիւ ու համեղ հիւթ մը ունի
կամ թիւնն բայց թիւ որ պտուղը ծառին վրայ մնայ
կուտ կը դաւանայ . այս կուտն կ'ելլէ պարարտ իւղ ,
իւր փայտին ուղեւորը (զնտիւրէ դարձը) կ'ընայ
զանազ (միւրեքիւր) շինելու ծառայել . որն որ
իստո գեղեցիկ կ'ընայ : Ծառէն մէկ հեղուկ մը
կը ծոյր : ուսկից որ տաւ (պտուղ) վրայ պիտի իւ-
սիւր և սե շարք կը շինեն : Այս ծառին փայտը
կ'ընայ շինելու շինութեան գործածվի . պտուղը
Բիւյ , իւղային նուշ և հեղուկ մը կուտայ . իւր
կեղևը տեսիլներ և ուրիշ գործածական ամուր շի-
նելու կը ծառայի , կեղևին վրայ թեւերէն ալ դէ-
ման կը շինուի :

3 Վիսառ Բոտոբիլի հանուած կոթիւրացոյ
բնակելիքն է :

4 Արմաւենին Հնդկաստանի մէջ չորարէն քա-
ղաւք հեղուկ մըն է կամ քրքնի ըստին :

5 Ժանը ըսվածը արմաւենիի ու բոտի գի-
նիւն շինուած չորարի տեսակ մըն է :

7 Հեղուկ թանձր կամ օղի խմելու :

8 Սօվակ թիւր 12 ըսվալի է :

նի տեղ կը գործածեն :

Ասոր բռնիք երբոր ծակելու բերան մէջէն ջրոտ խեթ մը կը վաղէ որ ազնի կօսեի տեղ կը գործածուի :

Պարզ էիւմ Բաժիրա ըսված ծառը Արարատուտակի եղերքներուն և Արդդերաթի ուրիշ գետերուն մօտերը կը բուսնի : Այս անտակ ծառերէն աղէկ մէկ ծառ մը օրը բուսն և հինգ հօսանցի չափ կարամբ կ'իւմ արմաւ շենիի գինի կուտայ :

Արիւնք օղի : Հնդկաստանի Զարբա կ'իւմ Զարբա ծառը արմաւենիի նըման է : Կարկայ ծառազայթի նման շատ անբնենք ունի մէկ կամ թի վրայ ու պտղին չորս կողմը կ'անանազայն մայրիւ պատած է : ու ետին օղ կարծր թերէր կայ : ուրիշից հիւթ մը կը հանեն , և քմիկ լիքի տեղ կը գործածուի : Իսկ որոշոյն կեղեւը անանի տեղ կը գործածեն ու նաեւ մուխ ձգելու գործիք որ է Զարբա :

Շարարի եղէգը Արարատուտակի զանազան մօտերուն մէջը կը մշակուի բայց անկէ շարար հանելու տեղ աւ մէն օր շուկաները եղէգը կը ծախեն որուն հիւթը Հնդկաստանցիք շատ կը սիրեն :

Երկեղի տանիմարքայի Պ. Օէրա դատ քիմիագործը կ'ըսէ թէ « Զանի մարքայի բարը պատուհներուն մէջ խնամքն է : որ հետք խեղ մը շարար խառնելով գինիի մօտ խմելիք մը կ'արտադրէ » :

Ինչոր բուստիաններուն մէջ ցախին (տիշ պուտաք) կոչուէն ելած հիւթն է որ Էամբանիայի աղէկ տեսակի գինիի բաղադրութիւնը կը կազմէ : Ենտուայի և Համպուրկի գործարաններուն մէջ այս գինիին հետ զանազան տեսակ հտառապտուղներ կը խառնեն :

Ինչհամարապէս ասոնց ըմպելեաց շատին որակութիւնը անանկ ազդու և բորբոքեցուցիչ է , որ խմելուն պէս կ'սկսի մէկէն իրենց բնութիւնը փոխել , դուրսնին դառնալ , ու ան

հանդիսա նեղաւիշ , իսկ թէ որ անտեղոր մէկը խմելու ըլլայ , մէկէն ինչ ըլլալը չի գիտնար , ու բաւական ժամանակ անհանդարտ կը մնայ , մինչեւ որ ըմպելեաց ազդու զորութիւնը լսկրոյ տկարանալ :

Բունցմէ զատ նաեւ Հնդկաստանի մէջ զանազան տեսակ նիւթերէ զանազան ըմպելիքներ կը հանեն , ուրոնք թթու ու գէշ համ ու հոտ մը ունին , իսկ այս վերադրեալները քիչ մը իրենց քմայը համելի և յաճախ գործածուելուն համար միայն ասոնց վրայ խօսեցանք :

Սարգիս Ա. Գ. Էամբանց :

ՌԻՍՈՒՄՆԵԿԱՆ

ԲՆԱԳԵՏՄԵԿԱՆ

Յամբազնայ խալ

Տարուան օմեկուտը եղանակներուն մէջ փոքր առուակները և լճակները բնակող ձկները իրենց բնական տաւրերը պակասութենէն մեծ թշուառութեան մէջ լինալով երբեմն իրենց բնիկ առուակներուն տակի խոնաւ տիղմերուն մէջ բաւական խորութեք ինքզինքնին կը թաղեն և իրենց կեանքը հոն կ'անցընեն տեղաւայտաւ անձրեւի մը ստրտելով , որ զերեմբ ազատէ : Թէ և ոչ ոչափ խոնաւութիւնը բաւական չըլլար անոնց , բայց այնչափ օգուտ կ'ընէ , որ բայտովին բնաջինջ ըլլալէն կը խաղտէ դանօնը :

Ի վերայ այս ամենայնի Բոտուած անոնց զանազան տեսակներուն զորութիւն և բնական ազդեցութիւն մը տուած է , որոնք իրենց առուակը չորնալու ժամանակը կ'երկն ջամպի վերայէ ճամբորդութիւն կ'ընեն , մինչեւ որ իրենց յարմար ջրոտ տեղեր գտնուել ըլլան :

Երկար ժամանակէ ՚ի վեր օձաձուկին այսպիսի սովորութիւն ունենալը շատ մարդիկ գիտէին , բայց մօտերս

1 Ե ծաղիկ ինչ , տան . ներկիչ :

Տորդր Հանդոք տգնուտիմնը ուրիշ տեսակի մի ձկան համար՝ որն որ Հրեն գիծները Տախյափը-ի Հասար կան ուսնեն և կը պատմէ թէ՛ երբոր իրենց բնական առուովը բողբոջին ցամքի, գիշեր ոտեն բազմա թեամբ ցտմարի վտոյի կ'երթան ուրիշ անանկ առուով մը դանելու, ուրիշ այս հարկաւ որ տարեբար այսինքն ջուրը դեռ քորըշի գարնամ չըլլայ:

Այս ծուկը մէկ ոտք երկայնու թեմէն ուտելի չի մեծնար. թէ երուն քով կուրծքին առջին պինդ զօրուոր պոցածն. ոտերու ա բաղուկ մը ունի, զորն որ սորի տեղ կը դարձած է, և իւր առած գական և տարած սիտն պը չին օգնու թեամբը ինքրորնրը յառաջ կը վորէ, և այս կերպով ցամարի վտա յէ մարդու մը հեղիկ կերպով քայլած արագութեամբ կրնայ երթալ:

Սարսինը ամուր պահպանակներով պատած է, որոնք, անանկ կը կարծուի թէ, օձին մորմնայն տակի եղածներուն նման ոտքի պոչոտն վորելէն 'իզատ' արագ քայլելու ալ օգնութիւն կը նեն:

Հնդիկները կը հաստաանեն թէ, դեռ ձկնորը ծամբորդութեան չեղած՝ բոււտեան ջուր կը պահեն մէջերին, և այս հաստատութիւնը վաւերական ըլլալուն մէկ յայտնի ապացոյցն ալ այս է, որ ջրէն ելած ժամանակին, մինչ չեա անդամ թէ որ չորցընելու համար լաթով մը մարմիննին սրբուի, դարձեալ խոնուութիւն կ'ունենայ:

Պարօն Քէտմբալը սմուղիօցին ծամբարդութիւն ըրած ժամանակը այս կենդանեաց մէկ մեծ խումբին պատահեցաւ, որոնք տնջուփ շատ էին, որ իւր Հնդիկ ծառայները աւանդակ սակառներնին լեցուցին:

Անորն լին Եւեոփս Սեթեան:

ՄՍԵՂԱԲԵՇԻՍԷՆ

— ԳԵՂԱՐԻՍ —

ԱՆՈՒՅԱՆՈՒՐ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ ԵՐԿՆԻՑ ՂԱՍՑ

— — —

Ս'ըլլալ՝ գիտաոր, իրնաւոր, իօնափող և հասարակն ասիդ:

ՄԱՐԴԻԿ Ըտեղագիտութե պէտ և հինուց 'ի վեր պարապրած էին և որչափ ալ դիտելու միջոցները 'ի դարձ գրգռեցան՝ սակայն յաջող ելք մը չունեցան, որով բաւական չի կատարեղադարձեցաւ, մինչև տեսարանութեան գործիքներուն հնարուած փոխանակը անկատար մնաց. ինչպէս դիտակը, հեռագիտակը և այլն, բայց բնագիտական միջնորդութիւն, Քեփլէրի և Աեփսոնի հետաքրքրական գիտերովը պաշարելիցաւ, ան տանը Ըտեղագիտութիւնն ալ ճշմարիտ և կատարելալ գիտութեանց կարգը դատուեցաւ. ուստի մենք ալ տնոր մէկ քսմի փոքր մասերուն վրայոր կ'ըսկընիր խօսիլ:

Երբոր գեղեղիկ գիշերները գըւ խնուս վրայ փալկող այն փայլուն կէտերուն բաղմութիւնը գիտելու ըլլանք, հեռագիտակներուն միջնորդութեամբը նաեւ ուրիշ աստեղաց մարտակներն ալ կրնանք որոշել, և յայտնի է որ անոնք մեր երկրով մէկ տեղ տասն և եօթը հատ են:

Ս'ըրբակներուն մէջէն շատերը արբանեակներ կամ յուսիններ ունին որոնք իրենց բոլորաթիւր կը դառնան, ինչպէս երկիրը մէկ հատ մը ունի, երեւիք եօթը, լուսնութագը չորս, և վերելեակը վեց:

Քիչ կամ շատ մեծաւոր միջոցներով երկիրը մեր հայեցումներն գիտաւորներու շքեղ տեսարան մը կ'ընծայէ:

Գիտաւորները Ըրեգակին բոլոր տիքը շրջանով կը շարմին և այս աստղին շատ մօակէն կ'անցնին և անկից ալ կ'երկնան: Երբոր գիտաւոր աստղ մը արեգակէն հեռու ըլլայ տուան չի կրնար ունենալ, բայց երբոր 30 մի-

իսն փարսախ հեռու ուղիներուն ու նեկայ անոր ներքոյն ամ տարութիւնը կրկնորի սուտին բաղադրոված նիւթը շողիի գարննէլ, բայց որչափ որ ան շէջ վառարանին մօտենայ ան ասուն տուտը աւելի կ'երեւայ, տուտին տա-
րածութիւնը արեւմտեքձ կետէն շատ մեծ կ'ըլլայ կամ արեւուն աւելի մերձ իւր ընթացքին կէտը, ժամանակէ մը ետքը գիտաւորը միշտ հեռանալով կը սկսի տուտը արեւմտիկ արն որ եվել-
ջք ամպ մըն է, վերջապէս գիտաւոր մը գրեթէ վեց ամիսի շտի տեսնող վիճէն ետքը ալ աներեւոյթ կ'ըլլայ, կըր-
նայ գազափար մը ձեւանալ այն տա-
րադայման տարութեանն որուն գիտա-
ւորները ենթակայացած են զորօրինակ
1680 ին գիտածնին 240 միլիօն փարսա-
խի չափ մօտեցաւ արեւգակին, անկից
ընդունած տարութիւնը նոյն աստղին
երկրիս հազորգած տարութեանն 28
հազար անգամ եվել եղաւ, ոչոքն
երկու հազար անգամ աւելի տարած
արն որ թափու երկաթը չի կրնար
ըլլալ:

Գիտաւորները շատ քիչ զանգու-
ած ունին, հեռադիտակով քրեկց տու-
տը քիչ կը տեսնվի և զանի ձեւոյնով
շոգին չափազանց անօրոտութիւն մը
ունի, իսկ թէ որ որոշ երեւտու ըլլայ
պատճառը իրեն խրտութիւնն է,
մարմնոյն մէջ տեղն անգամ անանկ
անօր գոյութիւն մըն է որ 1811 ին
երեւած գիտաւորը աստղերուն առ-
ջնէն անցած ժամանակը զանոք մար-
մնոյն մէջ տեղը տեսնի:

Ինքը ճանչցոված գիտաւորներէն
1472 ինը երկրին աւելի մերձաւորն
է. 600 հազար բարձրախ չափ մօտե-
նալով անոր անխորդութիւն մը պատ-
ճառած չէ. 1770 ին գիտաւորը որ
քանի մը ժամանակ երկրին շատ մօ-
տեցաւ բայց ան ալ անոր չարժանիք
շփոթութիւն մը չի պատճառեց:

Գիտաւորներուն երկրին հետ եր-
բեմն ունեցած բազմամար հազարա-
ւոր հաւանական կարծիքներ կան, քա-
կայն ժամանակին անասնամտութիւնը
ամեն բան ճշգիւ իմանալու հնարա-
ւոր կ'ընէ:

Տեսնուած գիտաւորներուն մէջէն
շատերը խրախրատացնող փայլունութե-
կդած են, աւելի հետաքրքրականե-
րէն մեկը 1744 ին տեսնված է, որն
որ հոգահարի գիրքով վեց տուտ ու-
նէր:

Երոտակի:

ՏՆԿԱՐԱՆԱՆ

Տիւր հեղափոխական փոփոխութիւնները:

ՏՈՒՆԿԵՐԸ շատ երեւելի օրինակնե-
րով խիստ զարմանալի ու ճարտար
հնարքներով նախախնամաւ էն թէ
ի զաւարճութիւն գրգռելու և թէ
մարդկային ոգիօտիցը դարման մը ըլ-
լալու, որոնցմէ մէկն է ՍԵՐԵՐԻՆԻՍ
(Ճանճ որսուցող) տունը, որն որ եր-
կու տերեւոց միջին կողմերուն վրայ
ճիւղաւ, միացած փոքրիկ խայթեր
ունի, որոնց ներքին մակերեւոյթը
տեսակ մը հիւթով կամ շոռաղով լց-
ուած է, որն որ ճանճերը հրապուրե-
լու իբրեւ խայծ կը ծառայէ, այն հիւ-
թին ու տերեւին խիստ դիւրազաց
մատերուն վրայ խել մը փոքրիկ ողնա-
յտրիւք կամ խայթեր կան: Ուստի
միամիտ ճանճիկը այն մասին վրայ
երբ նստելու ըլլայ, անոր գոյնով
թակաթին զոտնալը տերեւները
գոցուելուն, սպաննուելուն, ու զա-
նի ճմլելուն պատճառ մը կ'ըլլայ, և
նոյն փոտած մարմնոյն հիւթն ու օդը
տունկին կերակրոյ տեղ կը ծառայէ:

Երեման Զնդկոտանի ու հա-
րաւային Վերիկոյ ուրիշ անանկ տաք
երկրներուն մէջ ուր խել մը ժամա-
նակ անձրեւ ոյ կաթիլ մը անգամ չի վա-
զէ՝ Վայրի ասի բոտած տունկը ծա-
ռոյ ճիւղերուն կամ կոճղին վրայ կը
բուսնի, անանկ պարկածե ու դա-
տարկ տերեւներ ունի՝ որ ջրոյ առա-
ղանի մը տեղ կը գործածվի, ինչու
որ անձրեւը փոքրիկ թէլերուն մէջէն

1 Թղէ:

2 Զեպերէ:

անոնց մէջ կը վաղէ . և երբոր մինչեւ բերանը լցուելու ըլլայ արեւուն տաշտիչ տաքութենէն շուրջնալէն արգիլելու համար նախախնամական զօլութեամբը բերանը կ'ոգտուի :

Այս օգտակար տունկին սերմը բարակ մանրաթելեր ունի . սրնոյմով օգտուել մէջ տատանելու ատեն ճամբուն վրայ ծառ մը կը բռնէ ուր ազէկ մին ալ կը մեծնայ . և երբոր արմատ կտայէ , ճիւղը ներքեւն ալ ըլլայ շիփ շէտակ վեր կը բուսնի՝ որ չըլլայ թէ ջուրը մէջէն վազէ : Այն մէկ տերեւին մէջ 125 տրամէն մինչեւ 250 տրամ ջուր կրնայ դանուիլ :

Թէպէտ ծառերուն վրայ բուսնելուն անոնց շատ օգուտ կ'ուտայ՝ բայց առաւելագէտ թռչնոց և ուրիշ անասնոց ծարաւութիւնը կը լեցնէ :

Անոնց համար Տամբիլը Հաշակաւոր նաւուզիլը կ'ըսէ թէ՛ն Արքայս սօճիները գտանք , խիստ ծարաւ ըլլալնուն՝ անոր արմատէն քիչ մը վեր գտնակնիս խօթեցինք ու ջուրը անհնարին սատակութեամբ դուրս պստկայ , և երբ նայեցանք որ զանի չկրնանք պիտի գտնել՝ գլխորկնիս տակը բռնեցինք , զորն որ շատ անգամ կրկնելով մեր անձին մեծ առողջութիւն գտանք » :

Ղամայիբոյի մէջ Զիլը անուամբ ուրիշ ծառ մ'ալ կայ՝ որ նոյն դործածութիւնը ունի , և թէ ձեռով ու հասակով որթու կը նմանի , ու թէպէտ չորակ սահմաններու մէջ կը բուսնի՝ բայց տախտին յոտակ ջրով կամ անոյշ հիւթով մը լեցուած է , զորն որ եթէ ջր կամ Յ մատնաչափ կտրելով բերաննիս առնելու ըլլանք մէկ քաղցր ճաշակ մը կուտայ մեզի :

Արեւելեան կողմերը Պեճի-սո բաւած տունկ մը կայ՝ որ ուրիշ ծառայ մօտ կը բուսնի , ու անոնց չորս բուրբ պըլլուելով եր ծայրը վար կը կախնանակ հիւթալից՝ որ զանի կտրելու ատեն կարծես ջրէ առուակ մը կը վազէ . որով բայր կենդանիներուն ու լեռան վրայ արեւակէզ հովուաց կարօտութիւն լիովին կը վարձատրուի :

Լէվիւն-Տիպիլիօրիս անունով

ուրիշ տունկ մ'ալ կայ՝ որ նոյնպէս մասնաւոր ձեւով մը նոյն սահմաններուն մէջ կը գտնուի . իր տերեւներէն ստամաններ ու թափակներ կախուած կան , ուր 125 տրամէն մինչեւ 250 տրամ ջուր կրնայ գտնուիլ :

Թափոյկին բերնին ճիշտ համաձայն կափարջի տեղ քորածուող տերեւ մը կայ՝ որն որ դարձեալ շագանաղու դէմ արդեւ մը կը լլայ :

Սորմաններուն մէջ ներքախելալ ջուրը քաղցր ու վճիռ է . թէպէտ և իւր բուսած երկիրը յերես և ճախ ծախուտ է :

Կրճաւոր , Հորսուային Վերիկայ խիստ չոր ու ապառաժաւտ տեղութեանք կը բուսնի , ու անոնկ կրկն մաներու մէջ՝ ուր որ անձրևու կաթիլն անգամ չիջնար , որուն կոճըր քիչ մը կոտրուելուն պէս մէկ քաղցր ու անողարար կաթ մը կ'ելլէ . և նոյն տեղին բնակիչները ուղած մամանակնին մեծ մեծ ամաններով կ'առնեն :

Թէ որ տառնկ մէկ քանի տնակներէն տունկերէն այսչափ հիւթեղ ճաշակ մը ստացուի՝ ուրիշները աւապտոներուն մէջ Աստուծոյ ամենակարողութեամբը փառապարտելի ճամբորդներուն ու հովուաց ծարաւը կրնան լեցնել :

Գործիւն Վոտ Զոհրախն :

ՀԱՆԵՒՈՒԿ

Եղան ալ ես լուսաւոր եմ ,
Ու գերողոնց ամեն բանէն .
Ինձմով խաւարն կ'արատարծի ,
Ինձմով ամենքն կ'ըլլան բարի .
Սինչակ հիմա սրտի ցաւեր ,
Որչափ կսկիծ եմ ես կրեր .
Լու հիմա ալ իմ մարդիկներս ,
Ահ , կ'նեղեն զիս ուղածնուն պէս .
Ի՛նչով ձեռքով կը բաշքըշեն ,
Միանգամայն զիս կը սիրեն .

* * *